
Editörler

Prof. Dr. Vechi Sönmez - Doç. Dr. Hilmi Karaağaç

İSLÂM İNANÇ ESASLARI

Yazarlar

Doç. Dr. Furat Akdemir
Doç. Dr. Hilmi Karaağaç
Doç. Dr. Maksut Çetin
Doç. Dr. Mustafa Akman
Doç. Dr. Sabri Yılmaz
Doç. Dr. Şahin Ahmetoğlu
Doç. Dr. Vezir Harman
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Namlı
Dr. Öğr. Üyesi Halil Öztürk
Dr. Öğr. Üyesi Hikmet Yağlı Mavil
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif Ceyhan
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Çam
Dr. Öğr. Üyesi Yasin Ulutaş
Dr. Hilmi Kemal Altun

İslâm İnanç Esasları

Editörler : Prof. Dr. Vechi Sönmez - Doç. Dr. Hilmi Karaağaç

ISBN : 978-625-7825-40-5
e-ISBN : 978-625-7825-47-4
Baskı : Lütfiye Tuğla / Millibasım ve Yayın
Basım sayısı : 1. Basım, 2021

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Vechi Sönmez - Hilmi Karaağaç

İslâm İnanç Esasları / *Editörler* : Vechi Sönmez - Hilmi Karaağaç

1.Basım. XII + 292 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-7825-40-5

e-ISBN: 978-625-7825-47-4

1.Din, 2. İslâm Dini, 3.Vahi

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

Bölüm -7-

CİN VE ŞEYTAN

Yaşadığımız âlemde, hem görülen hem de çeşitli nedenlerle görülemeyen ve duyu organlarıyla hissedilemeyen varlıkların mevcudiyeti söz konusudur. Müşahede edilemeyen varlıkların bir kısmı insandaki eksikliklerden bir kısmı ise görülemeyen varlıklarda bulunan özelliklerden kaynaklanmaktadır. Hem maddî ve hem de ruhanî özellikleri bulunan bu varlıklar, daha çok ruhanî özellikleri ağır bastığı için gözle görülememektedirler. Kur'an'da kesin olarak mevcudiyetleri bildirilen melekler, cinler ve şeytanlar gözle görülemeyen, maddî özelliği olmayan ruhanî varlıklar kapsamında yer almaktadırlar. Bunlar, gerçek mahiyetlerini Allah'ın bildiği ve takdir ettiği ruhanî ve soyut varlıklardır. Ruhânî varlıklar üç kısımdır. Sadece iyiliğe kabiliyetli olanlar melekler; yalnızca kötülüğe kabiliyetli olanlar şeytanlar; hem iyilik hem de kötülüğe kabiliyetli olanlar ise cinlerdir.¹ Gayb âlemine yani metafizik alana ait olan bu varlıkların mahiyetine ilişkin bilgilerimizin kaynağı duyularımız değil sadece vahiy veya sahih haberdur. Dolayısıyla bu konudaki bilgilerimiz vahiy ve sahih hadislerle sınırlı kalmaktadır.

7.1. Cin, İblîs ve Şeytan Kavramlarının Analizi

“*Cin*” lafzı sözlükte “gizli ve örtülü varlık, görülmeyen şey” manasındaki “*c-n-n*” kökünden türemiş Arapça bir isimdir. Kök anlamı ve türevlerinden gelen *cennehû* ve *ecennehû* “bir şeyi duyulardan gizledi”, *cenne aleyhi'l-leylü* (En'âm 6/76) “gece karanlığının gelip her şeyi örtmesi”, *cünne* (Mücadele 58/16) savaşı bir kimseyi düşmana karşı koruyan kalkan, *cenîn* “çocuğun annesinin karnında görünmez bir şekilde kaldığı süreç”, *cennet* “yeşilliğin her yeri kaplayarak toprağı görünmez

¹ Seyyid Şerîf Cürânî, *et-Tarîfât*, (Mısır: Matbaatü'l Hayriyye, 1306), 35.

hale getirmesi” anlamına gelir.² Her bir cinne *cinnî* denir ve *cânn* sözcüğü *cinn* ile eşanlamlıdır.³ İstilahta ise, “duyularla idrak edilemeyen, insanlar gibi şuur ve iradeye sahip bulunan, ilâhî emirlere uymakla yükümlü tutulan ve mü’min ile kâfir gruplarından oluşan varlık türü” gibi mana ifade etmektedir.⁴ Cin kavramı, lügat açısından bütün gizli varlıkları içermektedir. Bu kelimenin aslı da bir şeyin duyu organlarına saklı kalmasıdır.⁵ Cinler duyulardan gizlenmiş ruhanî varlıklar olduğu için *cin* diye isimlendirilmişlerdir. Cin kavramı, şeytanları ve melekleri kapsayacak şekilde⁶ insan kelimesinin zıttı olan görülmez varlıklar için kullanılan genel bir mana ifade etse de Kelâm âlimleri melekleri cinlerden farklı bir varlık olarak değerlendirmişlerdir.⁷

Ayrıca Kur’an’da geçen *Cânn* (Neml 27/10) kelimesi, Musa peygamberin elindeki asasının yılanı dönüştüğünü anlatan olağanüstü değişiklik anlamına gelmektedir. Zemaşerî cinlerin atasının *Cânn* olduğunu, insanlar için Hz. Âdem hangi konumda ise *Cânn*’ın da cinler için aynı konumda ve bunun da İblîs olduğunu belirtmektedir.⁸ Araplar yılanı şeytan ismini vermişler ve kötülük yapmakta aşırı giden her bir varlık için bu adı kullanmışlardır.⁹

Cahiliye döneminde Araplar duyu organları ile görünmeyen bütün varlıklar için *Cin* kavramını kullanmakla birlikte¹⁰ çocuklara zarar verenlere *Ervah*, insanlarla birlikte oturana *Âmir*, kendisinden kötülük meydana gelenlere Şeytan, kötülüğü daha ileri boyuta taşıyana *Mârid* (Sâffât

² Râgıb el-İsfahânî, *Müfredât Kur’an Kavramları Sözlüğü*, trc. Abdülbaki Güneş-Mehmet Yolcu, (İstanbul: Çıra Yayınları, 3. Baskı 2012), 242-244; Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed, İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 15 cilt (Beyrut: Dâru Sadr t.y.), 13/92.

³ Duncan Black, Macdonald, “Cin”, *İslâm Ansiklopedisi*, 13 cilt (İstanbul: MEB Yayınları, 1978), 3/192.

⁴ Mehmet Süreyya Şahin, “Cin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8/5-8 (İstanbul: TDV Yayınları 1993), 8/5.

⁵ İsfahânî, *Müfredât*, 242.

⁶ İsfahânî, *Müfredât*, 242-243.

⁷ Şahin, “Cin”, 8/5.

⁸ Ebü’l-Kâsım ez-Zemaşerî, *el-Keşşâf ‘an Hakâ’iki Ğavâmıdi’t-Tenzîl ve ‘Uyûni’l-Ekâvil fî Vucûhi’t-Te’vîl*, çev. A. Hatip vd., 6 cilt (İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017), 3/886.

⁹ Bedreddin Muhammed b. Abdillâh eş-Şiblî, *Cinlerin Esrarı*, trc. Muhammed Feriştâd, (İstanbul: Feriştâd Yayınevi 1974), 17.

¹⁰ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 13/92.

37/7), şeytanlıkta daha aşırı gidenlere *Ifrit*,¹¹ bunların tam aksine bütün kötülüklerden temizlenmiş olanlara ise *Melek* demişlerdir.¹² Farsça’da ise cin kelimesi yerine *perî* ve *dîv* kavramları kullanılır.

Kur’an’da ağırlıklı olarak cinler ve özelliklerinden bahseden “Cin Sûresi” diye müstakil bir sûre bulunmaktadır. Bu sûrede cinlere ait özel durumlardan ve Hz. Peygamber’den Kur’an dinleyen bir cin topluluğundan bahsedilir. Kur’an’ın mesajına kulak veren bazı cinlerin iman ederek sâlih/sâliha ve Müslüman olduğu; bazı cinlerin ise inkâr ederek hak yoldan saptığı haber verilir. Dolayısıyla da sûrede cinlerin, mü’min ve kâfir (şeytanlaşan) olarak ikiye ayrıldığı vurgulanmaktadır. Bununla birlikte Kur’an’da birçok muhtelif yerde cinler uzun uzun anlatılmakta ve son derece ilginç bilgiler yer almaktadır. Kur’an’da söz konusu “c-n-n” kavramı ve türevlerinden “cin” kelimesi, yirmi iki, cinlerin atası olan “cânn” kelimesi yedi, “cinne” kelimesi on ve “mecnûn” kelimesi on bir defa olmak üzere toplam elli âyette geçmektedir.¹³ Bu kelimeler bazı âyetlerde “delilik”, “cin topluluğu” ve “yılan” manasında kullanılmıştır. Duyu organlarından gizli olması manasında melek ve insan dışındaki üçüncü bir varlık türü anlamına gelen cin kelimesi ise yirmi iki yerde geçmektedir.¹⁴

Kur’an’da kullanılan İblîs sözcüğü Arapça “bls” kökünden gelmektedir. Bu kelime if’âl babına dâhil edilerek “eblese” olmuş ve iblâs mastarına dönüşmüş Arapça bir isimdir. Ümit kesmek, ümitsizliğe kapılmak anlamına gelen bu kelime, “*umutsuzluk içinde olmak*” (Rûm 30/12), “*öncesinde üzüntülü olan insanların, yağmurun yağmasıyla sevindiklerinden*” (Rûm 30/ 48-49) anlamlarında kullanılmıştır. Bu âyetler “iblâs” mastarında neşe ve sevincin zıttı olan umutsuzluk ve üzüntü anlamı bulunduğunu göstermektedir. Bu bağlamda İblîs, Allah’ın rahmetinden

¹¹ Ebu Osman Amr b. Bahr el-Câhiz, *Kitâbu-l Hayevân*, (Beyrut: Darü’l-Kütübi’l İlmiyye, 2011), 1/291; Şibli, *Cinlerin Esrarı*, 18; Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi’l-‘Arab Kable’l-İslâm*, (Beyrut 1976), 6/709; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 10 cilt (İstanbul: Umut Matbaası), 6/142.

¹² Mehmet Kenan Şahin, “Cin ve Şeytan”, *İslâm İnanç Esasları*, ed. Salih Babri Yavuz-Faruk Sancar, (İstanbul: Lisans Yayıncılık 2018), 175.

¹³ Mustafa Tuncer, *Kur’an’da Cin ve Şeytan*, (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi 1999), 32.

¹⁴ Ahmet Saim Kılavuz, “Cin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 8/8-10 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993), 8/8.

umudu kesen ve ondan uzak olan anlamına gelmektedir.¹⁵ Nitekim hem işlediği hatadan dönmediği hem de Allah’a isyan ettiği için şeytana da İblîs denilmiştir. Buna göre İblîs, şeytanın Kur’an’daki özel bir adı olmuştur. Başka bir rivayete ise İblîsin bir diğer ismi *Nâil* iken Allah’a isyan edince lanetlenerek şeytan ismini almıştır.¹⁶

Kur’an’ın anlatımına göre Hz. Âdem’e secde etmeyen İblîs, aslında şeytanı ifade etmek için kullanılmış bir isimdir. Çünkü Kur’an’da seksen sekiz yerde şeytan, on bir âyette de İblîs geçmektedir.¹⁷ Kur’an’da İblîs ile ilgili âyetlerin birçoğunda “*Meleklerle: “Âdem’e secde edin” demiştik. İblîs’in dışında hepsi secde ettiler*” (Bakara 2/34), ifadesine rastlanılmaktadır. Âyetlerde Allah’ın meleklerle, Hz. Âdem’e secde etmelerini emrettiği esnada, şeytanın da meleklerle birlikte zikredilmesi onun melekler cinsinden olduğu anlamı çıkmamalıdır. Çünkü Kur’an, onun cinlerden olduğunu ve sonra isyan ederek Allah’ın emrinden çıktığını şu şekilde beyan etmektedir: “*Meleklerle: “Âdem’e secde edin!” demiştik. İblîs’in dışındakiler hemen secde ettiler. İblîs cinlerdendi, Rabbinin emrinden dışarı çıktı*” (Kehf 18/50). Zemahşerî, âyette geçen “*İblîs cinlerdendi*” ifadesini açıklarken İblîs’in cinlerden olduğu için secde etmeyip emre karşı geldiğini, şayet diğer melekler gibi o da melek olsaydı Allah’ın emrine onlar gibi uyacağını söylemektedir.¹⁸ Aslında İblîs, cinlerin iman edenlerinden biri olmakla birlikte, Allah’a ibadet ve teslimiyetteki durumunun bir yansıması olarak meleklerle aynı mertebeye ulaşmıştı. Ancak İblîs, sonradan Allah’ın emirlerine karşı gelerek büyüklük taslamasıyla onun katındaki yüksek derecesini sonsuza dek kaybetti ve kâfir oldu (Sâd 38/74).

“*Hani biz meleklerle (ve cinlere): Âdem'e secde edin, demiştik. İblîs hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu*” (Bakara 2/34). “*Artık onlar, o azgınlar ve İblîs’in taraftarları hep birlikte tepetaklak ateşe atılırlar*” (Şu’arâ 26/95) mealindeki açıklamalara göre Kur’ân, İblîs’ten bahsederken “İblîs taraftarları” ifadesine yer vermiştir. Bundan maksadın cinler olduğu anlaşılabilir. Çünkü cinlerin iyileri olduğu gibi kötüler de bulunmaktadır: “*Bizden iyiler de vardır, iyi olmayanlar da. Biz çeşitli gruplara ayrıldık*” (Cin 72/11). Dolayısıyla

¹⁵ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 6/202.

¹⁶ Şiblî, *Cinlerin Esrarı*, 18.

¹⁷ Şahin, “Cin ve Şeytan”, *İslâm İnanç Esasları*, 183.

¹⁸ Zemahşerî, *Keşşâf*, 4/76.

da şeytanlar cinlerin tamamını temsil etmeyip sadece onların azgın, kötü ve anarşist ruhlu olanlarını ifade etmektedir.¹⁹ Kur'an açıkça İblîs'in öldürücü zehir ateşinden yaratılan (A'râf 7/12) bir cin olduğunu ve meleklerden farklı bir kategoride yaratıldığını beyan etmektedir. Genel olarak Kur'an, İblîs'i Allah'ın emrine karşı gelen asi, dayatmacı, kibirli ve isyankâr olarak tasvir eder (Bakara 2/34).

Arap literatüründe *şatn* kökünden türeyen şeytan kelimesi lügatte “uzaklaşmak, haktan ve hayırdan ayrılmak, muhalefet etmek” anlamına gelir. Veyahut “öfkesinden yanıp tutuşmak” manasındaki *şeyt* kökünden türeyen şeytân kelimesi “hayırdan ve rahmetten uzaklaşmış yaratık; yanıp helâke maruz kalmış varlık” anlamına gelir.²⁰ Tercih edilen görüşe göre şeytan, uzak kalma ve uzaklaşma kelimesinden türetilmiştir. Kısacası şeytan; Allah'ın Hz. Âdem'e secde emrine karşı gelmesiyle onun rahmetinden uzaklaşan, inkârcı cinler sınıfından sayılan, gözle görülmeyen ve kötülüğün ana sembolü olan gizli bir varlıktır. Kur'an'da ise Şeytan, İblîs'i de kapsayacak şekilde kötülüğün temsilcisi olarak daha genel bir anlamda kullanılmıştır. Diğer taraftan Şeytan kavramı, Kur'an'da genellikle insanın ruhindaki şeytanî ve özellikle hakikate ve maneviyata düşman olan güdülerini tanımlamak için kullanılır (Bakara 2/14).

Şeytanın Kur'an'da birçok ismi geçmekte ancak bazı isimlerin geçtiği âyetlerde direk şeytandan bahsedilmeyerek onun özellik ve sıfatlarına değinilmektedir. Şeytan kavramı Kur'an'da tekil olarak geçtiği gibi, çoğul olarak “şeytanlar” şeklinde de ifade edilir. Çoğul olarak kullanıldığında “*İnsan ve cin şeytanları*” (En'âm 6/112) ibaresine Kur'an'ın muhtelif yerlerinde rastlanılır. İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu bunu, şeytanın özelliklerini taşıyan “şeytanın evlatları” şeklinde yorumlamışlar ve “insanlardan ve cinlerden şeytanlar” şeklinde ifade etmişlerdir. Ayrıca Kur'an'da şeytanın isimleri ve sıfatları arasında en çok kullanılan isim şeytandır.

Şeytan kavramı, Kur'an'da muhtelif yerlerde cin anlamında veya onun eş anlamlısı olarak da kullanılmıştır (Enbiyâ 21/82). “*Onlar artık o yüce topluluğu dinleyemezler, (bölgeden) uzaklaştırmak için üzerlerine*

¹⁹ Temel Yeşilyurt, “Kur'an'da Cin, Melek ve Şeytan”. *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/1 (Haziran 2018), 9/17.

²⁰ İlyas Çelebi, “Şeytan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 39/99-101 (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/99.

her yönden atış yapılır” (Saffât 37/8), “Hakikaten biz (cinler) göğü yokladık, onu güçlü muhafızlar ve alev toplarıyla doldurulmuş bulduk. Hâlbuki biz (daha önce, göğü) dinlemek için onun oturulabilecek yerlerinde otururduk; fakat şimdi kim dinlemek isterse kendisini gözetleyen bir alev topuyla karşılaşıyor” (Cin 72/8-9) mealindeki âyetlerde belirtildiğine göre göğü dinleyerek haber çalmaya çalışanların ve üzerlerine her taraftan atış yapılarak kovulan şeytanların cinler olduğunu söyleyebiliriz.

Kur’an’da şeytan ve İblîs ile ilgili anlatımlarda özellikle Hz. Âdem kıssasında itaat etmeyen varlığın “İblîs” ismiyle zikredilmesi, bu kavramın bir şahsiyeti temsilen özel bir anlamda kullanıldığını göstermektedir. Şeytan kavramı ise İblîs’i de kapsayacak şekilde bütün kötülüklerin temsilcisi olarak daha genel bir anlam ifade etmektedir. Ayrıca Kur’an’da birçok âyette bu iki kavramın birbirinin yerine kullanıldığı da görülmektedir (Bakara 2/34-36). Kısacası insana haset ederek Allah’a isyan eden, onun huzurundaki büyülenme ve küstahlığı sebebiyle lanetlenen ve insanın amansız düşmanı olan İblîs ile Şeytan aynı varlıklardır.

7.2. Kur’an’da Şeytan İçin Kullanılan Kavramlar

Kur’an’da Şeytan’a atfen birçok isim ve sıfattan söz edilebilir. Âyetlerde direk şeytandan bahsedilmese de onun bazı isim ve sıfatları şu şekilde geçer: Kâfir, Hannâs, İblîs, Tağût, Vesvâs, Garûr, Mel’ûn, Âduvv, Mez’ûm, Hazûl, Fâtîn, Mudîl, Medhûr, Merîd, Mârid ve Ğavvâs. Kur’an’daki bu isim ve sıfatlarda Şeytan; düşman, kötü düşünceler fısıldayan, yalancı, aldattıcı, isyankâr, yoldan çıkaran, iftiracı, sinsî, yalnız bırakan, lanetlenmiş, kovulmuş, yerilmiş, fitne çıkaran, azgın ve kâfir şeklinde tasvir edilmektedir. Kötülüğün sembolü olarak tasavvur edilen bu isim ve sıfatlar şeytanın tanınmasında önemli bir faktördür. Kur’an’da geçen bu isim ve sıfatların tamamı yerine yaklaşık aynı anlamlara gelen ve en çok kullanılan bazı kavramları açıklamak yerinde olacaktır.

İblîs: Kur’an’da Şeytan kavramından sonra şeytan yerine en çok İblîs kelimesi kullanılmıştır. On bir âyette İblîs terimi geçmekte ve ateşten yaratılan ve Hz. Âdem’e secde etmeyen isyankâr bir varlık olarak tasvir edilmektedir (A’râf 7/12). Ayrıca birçok yerde tek bir varlığın adı olarak Şeytan ve İblîs kelimeleri birbirlerinin yerine kullanılmıştır.

Tâğût: Kur’an’da sekiz yerde geçmekte ve şeytan ile eşdeğer anlamda kullanılmaktadır. Âyetlerde Tâğût, Allah’ın emirlerine karşı gelen,

kâfirlerin dostu olan, haddi aşan, insanları isyana sürükleyen, Allah tarafından lanetlenmiş, insan sûretindeki şeytan anlamına gelmektedir (Bakara 2/256-257). Kur'an'daki kullanılışa uygun olarak genellikle hadislerde, hak dinin dışında kalan bâtil inançları ve şer odaklarını da ifade etmektedir.²¹

Garûr: Sözlükte; yanıltıcı, aldatıcı, kandırıcı manasına gelen Garûr kavramı; genel olarak insanoğlunu yanıltıp gaflete düşüren menfi amiller için kullanılan bir terimdir. İnsanı kandıran mal, makam, şehvet ve şeytan gibi her şeye Garûr denir. Ayrıca bu kelime şeytan diye tarif edilmektedir. Kur'an'da yirmi dört yerde Garûr kelimesi şeytanın vasfı olarak geçmektedir. Bu âyetlerde Garûr lafzı ekseriyetle aldatma, kandırma, yalancı anlamında kullanılarak insanlar uyarılmıştır (Lokman 31/33).

Vesvâs: Bu kelime “sürekli vesvese veren, gizli telkinlerde bulunan” manasına gelmektedir. Âyetlerde ise vesvese; “aldatma, yanıltma, saptırma” anlamında kullanılmıştır. Şeytanın asıl görevi insana vesvese vermek ve onu doğru yoldan saptırmak olduğu için Şeytan vesvâs şeklinde isimlendirilir. Vesvese teriminin Kur'an'da üç yerde şeytanın (Tâhâ 20/120; A'râf 7/20; Nâs 114/5), birinde nefsin (Kâf 50/16) kişiyi saptırıcı etkisinden bahsedilirken, Nâs sûresinde (114/4) ise insanı zorla günah işlemeye teşvik etmesi nedeniyle de şeytandan vesvâs şeklinde söz edilmektedir.

Hannâs: Bu kelime Nâs sûresinde, vesvâs kelimesinin sıfatı olarak kullanılmış, sinsi ve gizli anlamına gelmektedir. Şeytan da vesvese verme görevini tamamen gizlilik ve sinsilik içinde yaptığı için âyette şeytanın isimlerinden biri olan vesvâsın niteliği olarak kullanılmıştır.

Kâfir: Fiil olarak örtmek anlamına gelen bu kelime, Allah'ın birliğini, şeriatını ve peygamberliği inkâr eden kişi anlamına gelmektedir.²² Kur'an'da bu kelime genel olarak; inkâr eden, gizleyen nankörlük eden anlamlarında kullanılmıştır. Nitekim şeytan, açıkça küfrünü ilan etmesinden dolayı kâfir olarak isimlendirilmiştir (İsrâ 17/27). Dolayısıyla Şeytan, baştan beri küfür üzere yoğrulmuş onunla bütünleşmiş bir varlıktır. Çünkü şeytan, kibirlenerek gerçekleri görememiş, Allah'ın hakkını inkâr ederek Rabbinin emri dışına çıkmış, yani onun kibri hakkı görmeye engel olmuştur.

²¹ Metin Yurdağür, “Tağût”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 39/372 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 39/372.

²² İsfahânî, *Müfredât*, 919.

Bu kavramların dışında Kur'an'da şeytanın isim ve sıfatlarından bahseden kavramlardan Merîd ve Mârid (Nisâ 4/117) azgın ve isyankâr, Mez'ûm (A'râf 7/18) yerilmiş, Medhûr (A'râf 7/18) kovulmuş, Mel'ûn (Nisâ 4/118) lanetlenmiş, Hazûl (Furkan 25/29) insanı ayarttıktan sonra yüz üstü bırakan, Aduvv (İsrâ 17/53) düşman, Mudil (Zümer 39/37) doğru yoldan saptıran, Fâtin (Sâffât 37/162) saptıran, azdıran, Racîm (Âl-i İmrân 3/36) Allah'ın rahmetinden kovulan, taşlanan gibi anlamlara gelmektedir. Ayrıca şeytan kelimesi Kur'ân'da ontolojik varlık olmaktan daha çok şeytan tabiatlı insanları ve insanın şeytanî niteliklerini belirtmek için sıfat olarak da kullanılmıştır.

Şeytanın isim ve sıfatları yanında Kur'an'da onunla ilgili bazı terkiplere de rastlamak mümkündür. Bu terkipler; Cunûd-ü İblîs (Şuarâ 26/95) Şeytana uyanlar veya şeytanın askerleri, Hutuvâtî's-Şeytan (Nur 24/21) Şeytanın adımları, Hizbu's-Şeytan (Mücâdele 58/19) şeytanın taraftarları ve şeytanın soyu (Kehf 18/50; Â'râf 7/27) manasında kullanılmıştır.

7.3. Cin ve Şeytanın Özellikleri

Kur'an-ı Kerîm, gözle görülemeyen latîf varlıklar olan melek, cin ve şeytanların varlığından bizleri haberdar etmekte ve onların özelliklerinden bahsetmektedir. Cinlerin varlığı Kur'an'da sabit olduğuna göre onların varlığına iman etmek gerekir. Nitekim cinlerin varlığını ispat eden deliller naklîdir, aklî değildir. Çünkü gözle görülemeyen cisimlerin var olduklarını aklın ispat etmesi mümkün değildir. İnsanlar gibi cinler de Allah'a ibadet etmek üzere yaratılmışlardır (Zâriyât 51/56). Hatta Allah, onlara, Yusuf adında bir peygamber göndermiş ve onlar da o peygambere itaat etmeyerek öldürmüşlerdir.²³ Her peygamber hususi olarak kendi kavmine gönderilirken Hz. Muhammed, bazı İslam âlimlerine göre bütün insanlara ve cinlere gönderilmiş bir peygamberdir (En'âm 6/130). Cinlerin bir kısmı ona iman ederken bir kısmı ise inkâr etmiştir (Secde 32/13). Aynen insanlar gibi işledikleri günahlar ve sevaplardan dolayı mü'min cinler cennete (Rahman 55/56), kâfir olanlar ise cehenneme gireceklerdir (A'râf 7/179). Çünkü onlar insanlar gibi şuur ve irade sahibi olmalarından dolayı ilahî emirlere muhatap olmuşlardır. Peygamberimiz, tebliğ görevini hem insanlara ve hem de cinlere ulaştırması nedeniyle insanlara

²³ Şiblî, *Cinlerin Esrarı*, 21.

ve cinlere peygamberlik yaptığı için “Resûlü’s-sekaleyn” diye anılmıştır. Kur’an’da insanın kuru çamurdan, şekil verilmiş kara balçıktan, cinlerin ve İblîs’in ise mâric (Rahman 55/15) ve semûm (Hicr 15/27) nitelikli, zehirli ve yalın ateşten (A’râf 7/12), yaratıldığı haber verilmektedir. Aynı zamanda bu âyetler meleklerle cinlerin ayrı ayrı varlıklar olduğunu göstermektedir.

Cinlerle ilgili en fazla tartışılan konulardan birisi onların görülüp görülemeyeceği meselesidir. Bazı âlimler, “*Şeytan ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler.*” (A’râf 7/27) anlamındaki âyeti delil göstererek cinlerin gözle görülemeyeceğine, onların kendilerini gösterebilecek bir güçte olmadıklarına, ayrıca cinleri gördüğünü söyleyenlerin yalancı olduğuna hükmetmişlerdir.²⁴ Ancak Peygamberler, cin, ruhanîler ve melek gibi gizli varlıkları, her ne kadar kendilerine özgü nitelikleriyle bu dünyada görmeseler dahi, aslî sûretlerinde ve büründükleri muhtelif şekillerde görebilirler. Peygamberimiz Cebrail’i aslî sûretiyle (Necm 52/6-15), Hz. Meryem ise tam bir insan sûretinde görmüştür (Meryem 19/17). Meleklerin ve cinlerin bu şekilde görünmeleri “temes-sül” kavramıyla ifade edilir. Peygamberlerin onları görmesi sadece peygamberlere yönelik özel bir durum söz konusu olabilir.

İnsanlar gibi cinler ve şeytanlar da kendi aralarında evlenirler ve çoğalırlar (Kehf 18/50). Duyguları olduğu gibi bir şeyi düşünüp algılayabilecek konumdadırlar (A’râf 17/179). İnsanlara oranla daha güçlüdürler. Örneğin çok kısa bir zamanda uzak mesafeleri kat edebilirler. İnsanlar onları göremezler ama onlar insanları görebilirler. Hatta insanoğlunun öğrenemediği bazı konuları bilirler; ancak geleceği bilmeleri imkânsızdır. Ayrıca “*Eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı o aşağılayıcı eziyete katlanıp durmazlardı*” (Sebe’ 34/14) mealindeki açıklamalar cahiliye Araplarının cinlerin gaybı bildiklerine dair yanlış inancını kesinlikle reddetmektedir. Diğer taraftan “*Kulak hırsızlığı yapmaya kalkışan olursa onu da parlak bir ışık kovalar.*” (Hicr 15/18) beyanındaki âyete göre cinlerin meleklerin konuşmalarından gizlice bilgi almak istemelerine Allah engel olmuştur. Câhiliye zamanında bazı Arap kâhinleri, şahsî cinleri ve şeytanları olduğunu, onların kendilerine semadan bilgiler getirdiğini ve böylece gaybı bildiklerini iddia ederlerdi. Bundan dolayı putperestler, Kur’ân’ı bir kâhin sözü, hatta Peygamberimizi de kâhin olarak nitelemeye

²⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/830.

kalkışmışlar, ancak Allah onların bu iddiasını net bir şekilde yalanlamıştır (Hâkka 69/42). Ayrıca yukarıda zikredilen bu âyetler, gayet net bir şekilde cinlerin gaybı bilmediklerine dair bir delil teşkil etmektedir.

“*Ben cinleri ve insanları, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım*” (Zariyât 51/56) âyetinde geçtiği gibi cinler ile insanlar, Allah’ı bilip O’na kulluk etmek amacıyla yaratılmışlardır. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi cinler de insanlar gibi şuur ve irade sahibi varlıklar oldukları için ilahî emirlere muhatap olmuşlardır. Dünyadaki yaptıklarının karşılığını göreceklerini Kur’an şu şekilde haber vermektedir: “*Ey insanlar ve cinler! Sizin de hesabınızı ele alacağız*” (Rahman 55/31). Ayrıca cinlere Allah’ın âyetlerini anlatan ve onları uyaran elçiler gönderilmesi (En’am 6/130) ile cehennem için birçok cin ve insanın yaratıldığını ve bunların bir kısmıyla cehennemin doldurulacağını haber veren âyetler (A’râf 7/179, Secde 32/13), cinlerin Allah’a karşı sorumlu olduklarını göstermektedir. Cinlerin sorumlu olduğuna dair bir diğer delil de Allah’ın, ahirette insanlarla cinleri katına çağırıp: “*Ey cin ve insan topluluğu! İcinizden size âyetlerimi anlatan ve bu günle karşılaşacağınıza dair sizi uyaran elçiler gelmedi mi?*” (En’am 6/130) anlamındaki âyetiyle onların mesuliyetlerini açıklamasıdır. Ancak bazı İslâm âlimleri cinlerin de insanlar gibi sorumlu oldukları hususunda ihtilaf etmişlerdir.²⁵

Cinler çok hızlı hareket edebilme özelliğine sahiptirler. Bir anda binlerce kilometre yol alarak ışık hızından daha fazla bir hız yapabilirler. Fizik kurallarına göre ışık, saniyede üç yüz bin kilometre gittiğine göre dumansız ateşten yani ışıktan yaratılan cinlerin de bu hıza sahip olmaları mümkündür. Nitekim Sebe Melikesi’nin tahtının Yemen’den Kudüs’e getirilmesinden bahseden âyetler bu hususa açık bir örnektir (Neml 27/17-44). Ayrıca cinlerin gökyüzüne çıkabildiklerine işaret eden âyetlerde bu görüşü destekler mahiyettedir (Cin 72/9).

Cinler; zekâ, maharet ve kuvvet gerektiren bazı zor işleri yapabilecek kudrettedirler. Çünkü cinler çeşitli şekillere girebilecek ve insanın yapamayacağı bazı işleri yapabilecek kabiliyette yaratılmışlardır. Kelâmcıların çoğunluğuna göre de melek, şeytan ve cinler farklı şekillere girmeye muktedir latîf cisimlerdir.²⁶ Ayrıca insanların emrinde ve

²⁵ Ebü’l-Hasen Ali b. İsmâil el-Eş’arî, *Maḳâlâtü’l-İslâmiyyîn ve İhtilâfu’l-Musallîn*, nşr. Hellmut Ritter, (Wiesbaden 1963), 440.

²⁶ Kâdî Beyzâvî, Tavâli’u’l-Envâr, çev. İlyas Çelebi-Mahmut Çınar, (İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı 2014), 146.

hizmetinde de olabilirler. Kur'an'ın verdiği bilgilere göre Hz. Süleyman'ın emrine verilen cinler, onun isteği doğrultusunda denize dalmışlar (Sâd 38/34-38) yüksek ve görkemli binalar yapmışlar ve ağır işlerde çalıştırılmışlardır (Sebe 34/12-13). Yine Hz. Süleyman'ın kilometrelerce uzaklıkta bulunan Belkıs'ın tahtının getirilmesini istediğinde, cinlerin bu tahtı getirebileceklerini teklif etmeleri (Neml 27/39), onların bazı zor işleri yapabildiklerini ve insanın emrine verildiklerini göstermektedir. Ancak bu durum Hz. Süleyman'a mahsus bir mucize olabilir.

Diğer taraftan cinler, yapıları sebebiyle, insanların zayıf taraflarından yararlanarak, müsait olanları kendilerine bağlayarak istediklerini yaptırmakta ve kendilerine köle yapmaktadırlar. Onlar, geçmişi tam olarak bilemeyecekleri gibi geleceğe yönelik bilgileri, yapıları gereği bir ölçüde bilmeleri imkân dâhilinde olsa da ayrıntıya inemezler. Çoğu zaman geleceğe ait verdikleri bilgiler de yanlış çıkmaktadır. İstedikleri zaman gerek dünyanın gerekse de semanın herhangi bir yerinde bulunabilecek hareketliliğe ve sürate sahiptirler. Ayrıca insanlar gibi zaman ve mekân kayıtlarına bağlı değillerdir.²⁷

Cinlerle ilgili âyetleri yorumlayan İslâm âlimlerinin çoğunluğu; cinleri meleklerden farklı olarak insanlar gibi doğan, ölen, yiyip içen, evlenip çoğalan hatta insanlarla iletişime geçebilen onlara yardım veya zarar verebilen varlıklar olarak kabul etmektedir. Cinlerin yemek artıklarıyla kemik vb. yemek kokularıyla hatta hayvan pislikleriyle beslendiğine dair kaynaklarda bazı bilgiler²⁸ yer alsa da onların kendilerine özgü bir tarzda beslendikleri görüşü tercih edilmektedir. Cinlerin insan şekline girebildikleri gibi başta yılan, akrep, kedi, köpek, inek, deve, katır, merkep şeklini alabildikleri hatta kuş kılığına bürünüp havada uçtukları görülmüştür. Onların dünyanın çeşitli yerlerinde bilhassa, harabelerde, çöplüklerde, dağlık yerlerde, mezarlıklarda, çöllerde ve denizlerde yaşadıklarına dair bazı bilgiler bulunmaktadır.²⁹ Bu şekildeki cin tasavvurları tarihsel bir miras olarak birçok kültürde kabul edilmektedir.³⁰

²⁷ Ahmed Hulusi, *Ruh İnsan Cin*, (İstanbul: Kitsan Yayınları, 19. Baskı 2014), 74-75.

²⁸ Şiblî, *Cinlerin Esrarı*, 49.

²⁹ Şiblî, *Cinlerin Esrarı*, 33; Kılavuz, "Cin", 8/9.

³⁰ Osman Demirci; "Melek", *Sistematik Kelam*, ed. Hüseyin Aydın-Sefa Bardakçı, (İstanbul Lisans Yayıncılık, 2019), 240.

Cinlerin yaratıldığı maddeden yaratılan şeytan hakkında Kur'an'da farklı özellikler, karakter ve sıfatlar belirtilmektedir. Onun en belirgin özelliği insanlara yönelik girişimlerde bulunmasıdır. Çünkü şeytan, Allah'ın yarattıklarını hakir gören, azgınlık ve kötülükte aşırı giden, insanları saptırmaya çalışan, kibirlenen ve büyüklük taslayan bir varlıktır. Kur'an'da kibirlenenlerin temsilcisi olarak tasvir edilmektedir. Oysa Allah kibirlenenleri sevmeyeceğini (Nahl 16/23) çünkü kibrin insanı ibadetlerden alıkoyacağını haber vermektedir (Nisa 4/172). Şeytan; kibir ve azgınlık gibi özelliklerinden dolayı Allah'ın secde emrine karşı gelerek isyankâr bir tavır sergilemiştir (Ahzab 7/11). Çünkü şeytan kendisinin ateşten yaratıldığını ileri sürerek topraktan yaratılan insandan daha üstün olduğunu belirtmiş ve kibirlenerek Allah'a isyan etmiştir. Aynı zamanda Kur'an, şeytanın isyankâr özelliği olduğunu ve bunda ısrarcı tavır sergilediğini, bundan dolayı da insanları küfre ve isyana çağırdığını haber vermektedir (İbrahim 14/22). Şeytan yalancı bir varlıktır. O, Allah hakkında yalan söyleyerek insanı kandırmakta ve Allah'tan başkasına tapmaya çağırmaktadır. Hz. Âdem ile Hz. Havva'ya yemin ederek yalan söylemiş, onların kafalarını karıştırmış, iyiliğinizi istiyorum diyerek onları aldatmıştır. Ayrıca, *“Bir zamanlar meleklere Âdem için (bana) secde edin demiştik. İçlerinden İblîsin dışındakilerin hepsi Rablerine secde ettiler, İblîs ise secde etmemekte diretti”* (Tâhâ 20/116) âyetinden hareketle şeytan, secde etmemekte ayak diremesiyle inatçılık özelliğini ortaya koymuştur.

Şeytanın en önemli vasıflarından birisi de insana vesvese vermesidir. Şeytan, mahrem yerlerini birbirlerine göstermeleri için Hz. Âdem ile Hz. Havva'ya vesvese vermiş (A'râf 7/20), onları doğru yoldan çıkarmaya çalışmıştır. İnsanlara düşmanlığı kıyamete kadar devam edecek olan şeytanın, onlara sağlarından, sollarından, önlerinden ve arkalarından sokularak Allah'tan uzaklaştırmaya çalışmış, yalan söylemiş (A'râf 7/16-21), doğru yoldan saptırmak için vesvese vermiş (En'âm 6/112), bir takım vehimlerle korkutmuş (Bakara 2/268), boş vaatlerle ümitlendirerek tuzağına düşürmüştür (Nisa 4/120). Yani şeytan kalplere vesvese vererek, sinsilik yaparak, psikolojik yolla insan üzerinde etkili olmaya çalışmaktadır. Şeytan insanı günaha teşvik etmek amacıyla sürekli dürtmektedir. Ayrıca şeytan insanı yasaklanmış olan gizli konuşmalar, fısıldaşmalar ile her türlü günaha ve kötülüğe teşvik etmektedir. Ancak İslâm inancına göre, şeytan insanlar için karşı durulmaz bir güç de değildir. Aslında şeytanı güçlü gösteren şey, insanın irade ve ahlâkî zayıflığı, hırsları, ümitsiz-

liğı ve kararsızlığıdır.³¹ Diğer taraftan Allah, kendisine samimi bir şekilde inanan ve tevekkül eden insanlar üzerinde şeytanın hiçbir etkisinin olmayacağını açıkça belirtmiştir (A'râf 7/201). Ayrıca Kur'an'da şeytanın insan üzerinde herhangi bir zorlayıcı etkisinin olmadığı hususu şu şekilde ifade edilmiştir: *"İş olup bitince, şeytan: "Doğrusu Allah size gerçeği söz vermişti. Ben de size söz verdim ama, sonra caydım; esasen sizi zorlayacak bir nüfuzum yoktu; sadece çağırdım, siz de geldiniz. O halde, beni değil kendinizi kınayın. Artık ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Beni Allah'a ortak koşmanızı daha önce kabul etmemiştim; doğrusu zalimlere can yakan bir azap vardır"* der (İbrahim 14/22).

Şeytanın bir diğer özelliği ise arabozucu olmasıdır. Şeytan aileden başlayarak toplumu parçalamak istemiştir. İnsanların arasını bozmak için Hz. Yusuf ile kardeşleri arasında yaptığı gibi fitne çıkarmış ve bölücülük yapmıştır (Hicr 15/39).

Cinler ve şeytanlar, Allah'ın emirlerine riayet edip etmeme açısından farklılık arz etmektedir. Ancak kötülüğe eğilimli bazı cinlerin, insanlara vesvese vermeleri, yaratılış maddeleri, görülüp görülmemeleri, güçleri, gökten haber çalmaları ve yaşayış tarzları vb. yönüyle şeytanla aralarında hiçbir farkı yoktur. Bir kısım Ehl-i Sünnet uleması, cinlerin ancak vesvese vermek sûretiyle insanlara etki edebileceği görüşündedirler.³² Dolayısıyla cinler; hayal kurma, ürperti, korku ve endişe gibi hadiselerle insanın direk aklına, beynine, düşünce merkezine etki edebilirler ve o bölgeleri etkisi altına alabilirler. Şeytan ise doğası gereği kalbe ve inanç sistemine nüfuz eder. İnsanın kalbine sürekli vesvese verir ve onu bozmaya uğraşır. Habis ruhlu olan şeytan,³³ gerek cinlerden, gerekse de insî şeytanlardan yararlanır. Kötülüklerini bunlar aracılığıyla teşhir eder ve böylece varlığını insanlara unutturmaya çalışır. Cinler hem iyiliğe hem de kötülüğe meyillidirler ancak şeytan ise sadece kötülüğe meyillidir ve kötülüğün sembolü olmuştur.

Kur'an, şeytanı kibirli (Sâd 38/75), isyankâr (İbrahim 14/22), yalancı (Cin 72/4-5), inatçı (Tâhâ 20/116), vesveseci (A'râf 7/20), sinisi

³¹ İbrahim Kaplan, *İslâm İnanç Esasları*, (Ankara: Öncü Yayınları 2017), 126.

³² Ebü'l-Yüsr el-Pezdevî, *Usûlü'd Dîn (Ehl-i Sünnet Akâidi)*, trc. Şerafeddin Gölcük, (İstanbul: Kayihan Yayınları 2017), 357.

³³ Çelebi, "Şeytan", 39/99.

(Nas 114/4), kovulmuş (Âl-i İmrân 3/36), intikam sahibi (Hicr 15/39), arabozucu (Yusuf 12/100), kötülük ve günahı teşvik eden (Bakara 2/169), lanetlenmiş (Hicr 15/35), nankör (İsra 17/27), insanları saptıran (Hac 22/3-4), düşman (Zuhruf 43/62), aldatan (Fâtır 35/5) ve üzüntü veren (Tâhâ 20/117) bir varlık olarak tasvir emektedir.

Diğer taraftan Kur'an verilerine göre şeytanın insana yönelik bazı eylemleri de bulunmaktadır. Mesela şeytanın kendisine kulluk ettirmesi (Meryem 19/44), küfre sürüklemesi (Lokman 31/21), şirke düşürmesi (En'âm 6/71) ve Allah yolundan alıkoyması (Ankebût 29/38) gibi insanların inanç ve dini yaşantıları üzerinde tesirleri söz konusudur. Yine şeytanın, aile bireylerini birbirine düşürmesi (Yusuf 12/100), insanlar arasında fitne çıkarması (Âl-i İmrân 3/7) amellerinde gösteriş yaptırması (Enfâl 8/47), içki içirtip kumar oynatmaya yöneltmesi (Mâide 5/91) ve israfa teşvik etmesi (İsrâ 17/26-27) gibi özelliklerinin insanın sosyal ve ekonomik hayattaki davranışları üzerindeki etkisi yanında onun aldatması (Nisâ 4/120), fakirlikle korkutup cimrilik yaptırması (Bakara 2/268), Allah'ı unutturması (Yusuf 12/42), ümitsizliğe düşürmesi (Yusuf 12/87), vesvese vermesi (A'râf 7/112), kötülüğü, hayâsızlığı ve Allah'a karşı isyanı emretmesi (Mâide 5/90-91), kötü amelleri güzel göstermesi (Hicr 15/39), insandaki kibir ve kendini beğenme duygularını tahrik etmesi (Bakara 2/34) ve boş kuruntularla oyalaması (Nisa 4/120) gibi özelliklerinin de insan psikolojisi üzerinde etkilerinden söz etmemiz mümkündür.

7.4. Şeytanın İnsanı Aldatma Yöntemi

Şeytan, inanç ve ibadeti zayıf olması yönüyle aklı ve iradesini sağlıklı kullanamayan insanları doğruluktan uzaklaştırmaya çalışır, onları güzel hayallerle oyar, olmayacak şüphelerle kandırır, doğru davranışlardan alıkoyma.³⁴ Bir kısım insana hevesleriyle yaklaşmakta, bazılarını zenginlik ve güç vaat ederek aldatmakta, bir kısmını da itikâdî meselelerde özellikle de Allah'ın ve ahiretin varlığı konusunda şüpheye düşürerek kandırmaktadır. Diğer taraftan Allah, şeytana, kullarını saptırmak için mücadele etme özgürlüğü vermiş olsa da onun, kullar üzerinde zorlayıcı bir etkisi söz konusu değildir. Çünkü Allah'a içtenlikle ibadet eden Müslümanların şeytana karşı endişeleri olmayacaktır (Sâd 38/83).

³⁴ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 5 cilt (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 2/148.

Ayrıca şeytan, yalan vaat, hayal ve kuruntu ile insanı aldatmakta, manevî ve ahlâkî anlamda saptırabilmektedir. “*Şeytanın onlara vaat ettiği her şey, kandırmaktan başka bir şey değildir*” (Nisâ 4/120) mealindeki âyet şeytanın insanı aldattığının bir delilidir. Kur’an insanın iki şekilde aldatıldığını haber vermektedir.³⁵ Birincisi dünya hayatının aldatması (Âl-i İmrân 3/185) diğeri ise şeytanın hayal ve kuruntu ile aldatmasıdır (Nisâ 4/117-120). Şeytanın da insanı aldatması genel olarak iki şekilde olmaktadır. Birisi Allah’ın affedici olması yönüyle, diğeri ise hayal ve kuruntular vermesi ile aldatmasıdır.³⁶ Allah’ın affedici olması yönüyle şeytanın aldatması Kur’an’da; “*Sakin dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, sizi (bir taraftan günâha sevk ederek) Allah (’ın affına güvendir-mek) sûretiyle sizleri kandırmasın*” (Lokman 31/33) âyeti ile belirtilmiştir. Yani şeytan, Allah’ın bağışlayıcılığına ve merhametine sığınarak rahatlıkla günah işleyebileceği ümidiyle insanı aldatmaya çalışmakta ve baştan çıkarmaktadır. Şeytanın başka bir aldatma yöntemi de insanı cahillik, sapıklık, zayıflık, zillet ve ümitsizlikle aldatmasıdır.

Kur’an’a göre şeytan, insanı her türlü kötülüğe teşvik ederek aldatır. Dolayısıyla da Kur’an; kumar, fal okları, dikili taşlar ve içki, şeytan işi birer pislik olduğu için insanların bunlardan uzak durmasıyla kötülükten kurtulabileceklerini haber verir. Ayrıca Kur’an, şeytanın içki ve kumarı kullanarak insanlar arasında düşmanlık ve kin gibi kötülükleri yaydığını ve Allah’ı anmak ve namaz gibi güzel amellerden alıkoyduğunu açıklar (Mâide 5/90-91).

Şeytan, insanları kandırmak için boş vaatlerde bulunur. İnsanları kuruntu ve günaha sevk etme yöntemiyle onları doğruluktan ayırmaya çalışır. Allah’a isyan yolunda çaba sarf eder. Dünya sevgisini Allah sevgisinin önüne çıkarır. Kendisine tabi olanların varlıklarına ortak olmasıyla insanlara hırsızlık, gasp ve tefecilik gibi yanlış işler yaptırarak haram mal kazandırır. Manevî yönden zayıf olanları kendi safına çekip kontrolü altına alır. Onların servetlerine ve çocuklarına ortak olur (İsrâ 17/64). Şeytanın yolundan gidip de cehennem ehlinde olanlar ahirette şeytanı azarlamaya ve kınamaya başlayınca şeytan insanlara asılsız vaatlerde bulunup onları dolandırdığını itiraf edecektir. Kur’an ifadesiyle şeytan şöyle söyleyecektir: “*Şüphesiz Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştur;*

³⁵ Hayati Aydın, *Kur’an’da İnsan Psikolojisi*. (Ankara: Fecr Yayınları, 2016), 208.

³⁶ Aydın, *Kur’an’da İnsan Psikolojisi*, 209.

ben de size bir söz verdim ama yalancı çıktım. Aslında benim sizi zorlayacak gücüm yoktu. Benim yaptığım size çağrıda bulunmaktan ibaretti. Siz de benim çağrıma uydunuz. O halde beni kınamayın, kendinizi kınayın. Ne ben sizi kurtarabilirim ne de siz beni kurtarabilirsiniz. Ben daha önce, beni Allah'a ortak koşmanızı kabul etmemiştim” (İbrahim 14/22). Buradan hareketle şeytan; doğruluktan ayrılmak istemeyenleri zorla yoldan çıkaracak kudret sahibi olmadığını, insanları yalnız farklı yöntemlerle kandırmaya çalıştığını, onların da bunu benimsediğini dile getirerek şeytanı değil, kendilerini ayıplamaları gerektiğini ifade edecektir.³⁷

7.5. Şeytandan Korunma Yolları

Allah, Kur'an'da şeytanın yaratılışını, hilelerini, oyunlarını, tuzaklarını, düşmanlığını ve birçok özelliklerini bildirdikten sonra onunla nasıl mücadele edileceğine, ondan nasıl korunacağına ve nelere dikkat edilmesi gerektiğine dair kullarını sıkı bir şekilde uyarmaktadır. Bu uyarılar, şeytanın açıkça düşman olduğunu, onun yolundan gidilmemesi gerektiğini, aksi halde insanı kandırıp hakikatten uzaklaştırarak sonunda pişmanlığa ve umutsuzluğa sürükleyeceği gibi hususları içermektedir. Kur'an'ın muhtelif yerlerinde iman edenlerin şeytanın zararlarından korunmaları için onun özellikleri açık bir şekilde belirtilmektedir. Yine Kur'an'da şeytanın entrika ve ihanetlerine dikkat çekilmekte, sinsi, azılı, tahrik edici ve kandırıcı olduğu haber verilmekte, ondan kaçınılması emredilmekte ve kötülüğünden Allah'a sığınmak gerektiği vurgulanmaktadır.³⁸

Şeytandan korunmak için Allah'a sığınmak ilk ve en iyi çözüm yollarından biridir. “*Kur'an okuyacağın zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın*” (Nahl 16/98) mealindeki âyette Kur'an okurken samimi bir ruh halinde olabilmek için kötülüğü teşvik eden, yanılsa sürükleyen şeytandan Allah'a sığınılması istenmektedir. Aksi takdirde şeytanın bizi Kur'an'la kandırması mümkün olabilir. “*Eğer şeytandan bir fitleme seni dürtüklerse hemen Allah'a sığın!*” (Fussilet 41/36) mealine göre şeytanın insanları kandırıp günahlara sevk etmesi ve öfkeliendirmesi söz konusudur. Bu gibi durumlarda şeytanın ağına düşen bir Müslüman'ın onun şerrinden hemen Allah'a sığınması ve ona iltica etmesi gerekir (A'râf 7/200). Muttakî olan insanlar, başlarına şeytandan en ufak bir vesvese

³⁷ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 3/314.

³⁸ Çelebi, “Şeytan”, 39/99.

geldiğinde Allah’a sığınarak doğru yolu seçerler ve şeytanın verdiği evhamı kovarlar. Ancak muttakî olmayanlar ise şeytanlar tarafından azgınlığa sürüklenebilirler. Şeytanın samimi olanlar hariç diğer kulları yoldan çıkaracağını söylemesi yani hilesinin Allah’ın halis kulları üzerinde etkili olamaması (Hicr 12/40) bunun açık bir göstergesidir.

Şeytanın insanları Allah’ın emir ve yasaklarına karşı daima kışkırtarak tahrik ettiğini haber veren Kur’an, ona ve onun yandaşlarına karşı Allah’a sığınılması gerektiğini şu şekilde beyan etmektedir. “*De ki: “Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından Sana sığınırım. “Rabbim! Onların yanımda bulunmalarından da Sana sığınırım”* (Mu’minûn 23/97-98). İnsan yaşadığı sürece sürekli şeytandan gelen olumsuz duygular, kin, nefret, öfke, intikam, günah ve isyan eğilimleri ile karşı karşıya kalabilir. Bu gelen olumsuz hislerden, vesveselerden, kışkırtmalardan yani şeytanın şerrinden Allah’a sığınarak korunabileceği âyetlerde bildirilmiştir (A’râf 7/200).

Şeytan insanı kandırıp sürekli haram olan şeyleri yemesini istemesiyle tuzağına düşürmeye çalışır. Nitekim Kur’an, bizi şu ifadelerle uyarır, helal olan şeylerden yememizi emrederek onun tuzağına düşmekten korumak ister: “*Ey insanlar, yeryüzünde olan şeyleri helâl ve temiz olarak yiyin ve şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır*” (Bakara 2/168). Diğer taraftan Kur’an, kumar, içki, fal okları ve putları şeytan işi birer pislik olarak tarif eder ve insanların aklına, ruh sağlığına ve malına zarar verdiği için yasaklar. Ayrıca içki ve kumar, insanların arasına kin ve düşmanlık soktuğundan sağlıklı düşüncelerine engel olur. Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan, diğer ibadetlerden alıkoymak şeytanın hedefi haline getirir ve baştan çıkmasına sebep olur. Dolayısıyla da Allah, insanları bu haram olan şeylere bulaşmayanların şeytanın tuzağından kurtulacağını haber verir (Mâide 5/90-91).

Şeytandan korunmanın yollarından birisi de Allah’ı zikretmektir. “*Şeytan onları hâkimiyeti altına alıp kendilerine Allah’ı anmayı unutturmuştur. İşte onlar şeytanın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, şeytanın tarafında olanlar ziyana uğrayanların ta kendileridir*” (Mücâdele 58/19). Bu âyetten de anlaşıldığı gibi şeytanlardan korunmak için Allah’ı sürekli zikretmek gerekir. Aksi halde şeytan Allah’ın hatırlanmaması için sürekli kötü düşünceler fısıldar ve insanı etkisi altına alarak istilâ eder. Ayrıca insana zarar verecek ve ebedi olarak cehennemde kalacak yanlış işler

yaptırır. Mesela insana günahları süsler, yüz kızartıcı suçlar yaptırır, büyük günah işlettirir, şehvete, kötü arzu ve emellere yönelme cesareti verir. Dolayısıyla şeytanın bu gibi tuzaklarından korunmak için Kur’ân insanı Allah’a sığınmaya, sürekli O’nu zikretmeye davet eder.³⁹ Allah’ı zikir ise kulu şeytandan kurtaracak en büyük vesilelerden biridir.

Peygamberimiz, şeytanların ve kötülük yapanların şerrinden Allah’a sığınmış ve bu hususta şunların yapılmasını tavsiye etmiştir: “Bismillâhirrahmânirrahîm” diyerek besmele çekmek, Felak ve Nas sûrelerini, Bakara sûresini veya son iki âyetini, Âyetü’l-Kürsî’yi, Mü’min sûresinin ilk üç âyetini, yüz defa “*Lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîkeleh, lehû’l mülkü velehû’l hamdü ve hüve alâ külli şey’in kadîr*” duasını okumak, Allah’ın adını çokça zikretmek ve öfkelenince abdest alıp namaz kılmak.⁴⁰ Kısaca söylemek gerekirse şeytanın tuzağından korunmak için: Şeytana karşı sürekli teyakkuzda olmak, ilim ve amel yönüyle Kur’an’a ve sünnete sımsıkı sarılmak, Allah’a sığınarak himayesine girmek, O’nu zikrederek meşgul olmak, şeytanın adımlarını ve avlama yöntemlerini keşfetmek, her zaman şeytana muhalif hareket etmek, sürekli tövbe ve istiğfar içinde olmak ve şeytanın nefis üzerinden ortaya atacağı kuşkuları gidermek gerekir.⁴¹

³⁹ Şeytandan korunmanın yolları hakkında geniş bilgi için bk. Aylin Aydın, *İlâhî Dinlerde Şeytan Kavramı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2019), 112-116.

⁴⁰ Şiblî, *Cinlerin Esrarı*, 147-151.

⁴¹ Ömer Süleyman el-Eşkar, “*Alemu’l-Cinnîve’ş-Şeyâtîn*”, (Beyrut: Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2. Baskı, 1985), 115-137.

Yararlanılan Kaynaklar

- Ali, Cevâd. *el-Mufasssal fî Târîhi'l-'Arab Kable'l-İslâm*. 10 cilt, Beyrut 1976.
- Aydın, Aylin. *Îlâhi Dinlerde Şeytan Kavramı*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2019.
- Aydın, Hayati. *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*. Ankara: Fecr Yayınları, 2016.
- Beyzâvî, Kâdî. *Tavâli 'u'l-Envâr*. çev. İlyas Çelebi-Mahmut Çınar, İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı 2014.
- Câhiz, Ebu Osman Amr b. Bahr. *Kitâbu-l Hayevân*. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2011.
- Cürcânî, Seyyid Şerîf. *et-Tarîfât*. Mısır: Matbaatü'l Hayriyye, 1306.
- Çelebi, İlyas. “Şeytan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 39/99-101, İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Demirci, Osman; “Melek”. *Sistemantik Kelam*, ed. Hüseyin Aydın-Sefa Bardakçı, İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2019.
- Eş'arî, Ebü'l-Hasen Alî b. İsmâîl. *Maḳâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfû'l-Musallîn*. nşr. Hellmut Ritter, Wiesbaden 1963.
- Eşkar, Ömer Süleyman. “*Alemu'l-Cinnî ve's-Şeyâtîn*”. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1985.
- Hulusi, Ahmed, *Ruh İnsan Cin*. İstanbul: Kitsan Yayınları, 19. Baskı 2014.
- İbn Manzûr. Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed. *Lisânü'l-Arab*. 15 cilt, Beyrut: Dâru Sadr t.y.
- İsfahânî, Râgıb. *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*. trc. Abdülbaki Güneş-Mehmet Yolcu, İstanbul: Çıra Yayınları, 3. Baskı 2012.
- Kaplan, İbrahim. *İslâm İnanç Esasları*. Ankara: Öncü Yayınları 2017.
- Karaman, Hayreddin vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 cilt, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Kılavuz, Ahmet Saim. “Cin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8/8-10, İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Macdonald, Duncan Black. “Cin”. *İslâm Ansiklopedisi*. 13 cilt, İstanbul: MEB Yayınları, 1978.

- Pezdevî, Ebü'l-Yüsr. *Usûlü'd Dîn (Ehl-i Sünnet Akâidi)*. trc. Şerafeddin Gölcük, İstanbul: Kayıhan Yayınları 2017.
- Şahin, Mehmet Kenan. “Cin ve Şeytan”, *İslam İnanç Esasları*, ed. Salih Babri Yavuz-Faruk Sancar, İstanbul: Lisans Yayıncılık 2018.
- Şahin, Mehmet Süreyya. “Cin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8/5-8 İstanbul: TDV Yayınları 1993.
- Şiblî, Bedreddin Muhammed b. Abdillâh. *Cinlerin Esrarı*. trc. Muhammed Feriâd, İstanbul: Feriâd Yayınevi 1974.
- Tuncer, Mustafa. *Kur'an'da Cin ve Şeytan*. Samsun: Onokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi 1999.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 cilt, İstanbul: Umut Matbaası.
- Yeşilyurt, Temel. “Kur'ân'da Cin, Melek ve Şeytan”. *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2/1 Haziran 2018, 9-21.
- Yurdagür, Metin. “Tâğût”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 39/372, İstanbul: TDV. Yayınları, 2010.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım *el-Keşşâf'an Hakâ'iki Ğavâmudî't-Tenzîl ve 'Uyûni'l- Ekâvîl fî Vucûhi't -Te'vîl*. 6 cilt, çev. A. Hatip-M. Erdoğan. vd. İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017.